

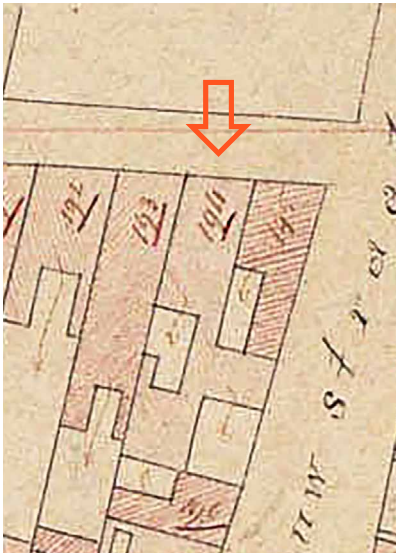
BOUWHISTORISCHE BESCHRIJVING

WESTERSTRAAT 9, ENKHUIZEN

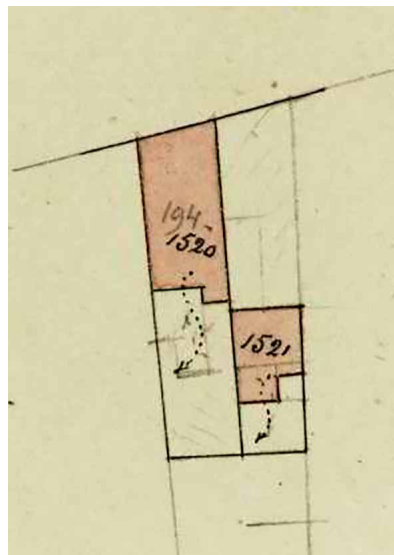
GERRIT VERMEER
VERENIGING OUD ENKHUIZEN.

EERSTE WAARNEMING 23 MAART 2008
AANVULLENDE WAARNEMINGEN 20 JULI 2016
AANVULLEND ONDERZOEK 2024

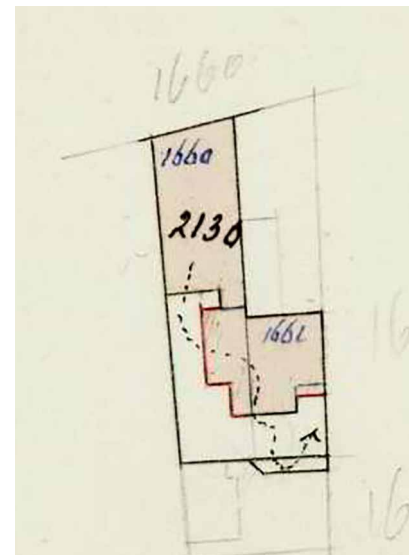

Afb. 1. Detail van de minuutkaart van Enkhuizen uit 1832. De rode pijl geeft de huidige Westerstraat 9 aan. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort.

Afb. 2. Westerstraat 9 en Nieuwstraat 6 op de kadastrale hulpkaart 152, opgemaakt augustus 1875. Kadaster Archief Viewer.

Afb. 3. Westerstraat 9 en Nieuwstraat 6 op de kadastrale hulpkaart 226, opgemaakt september 1893. Kadaster Archief Viewer.

Westerstraat 9 kwam tot stand in 1614. In de loop van de achttiende eeuw breidde de woning zich achter het huidige pand op de hoek met de Nieuwstraat (Nieuwstraat 2). In 1832 beschikte het huis over zijkamer aan de Nieuwstraat, het huidige Nieuwstraat 6. De zijkamer is in 1974 van het huis afgesplitst en op het nog resterende gedeelte van het erf aan de Nieuwstraat staat heden een garage.

Identificatie

Westerstraat 9, 1601 AB Enkhuizen
Rijksmonument 15117

Registerbeschrijving: '17e eeuws pand met mooie trapgevel met hoekblokken, boogvullingen en klauwstukken naast de vensters 1614. Fries met vijf en een andere gevelsteen. Pui gewijzigd.'

Situering en geschiedenis

Het pand staat aan de Westerstraat, die het verlengde vormt van de nagenoeg rechte weg door de Streek richting Hoorn. Dit pre-stedelijke element vormt tot heden een van de belangrijkste assen in de oude binnenstad van Enkhuizen. De topgevel van nummer 9 staat een weinig gerend (staat ietsje schuin) op de lengteas van het diepe pand. Westerstraat is het tweede huis aan de zuidkant van de Westerstraat gerekend vanaf de Nieuwstraat, de vroegere Vijgenmarkt. Het huis vormde tot 1974 een kadastraal geheel met Nieuwstraat 6, waardoor de kavel tot die tijd een L-vorm vertoonde (afb. 1).

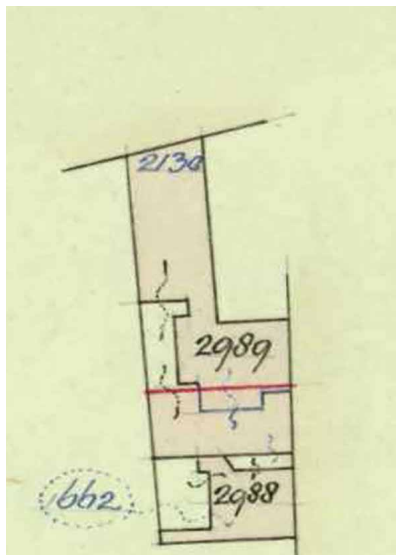
Het pand, dat volgens de jaarsteen op de gevel

uit 1614 dateert, was volgens het verpondingsregister uit 1630 eigendom van Pieter Claeszoon.¹ Het huis heette in 1663 Kleinschol of Int Kleinschol, naar de familienaam van de toenmalige bewoner, Simon Kleinschol. De naam hield stand tot in de achttiende eeuw. De voogden van het zoontje van Maritje Simons Kleinschol, de echtgenote van Sijmon Mauritsz Oranjestam, verkochten het huis in 1679. Een van de erfgenamen, Cornelis Pietersz de Wit, gehuwd met Sijtje Simons Kleinschol, werd de nieuwe eigenaar. In zijn testament, dat hij liet opmaken in 1683, bedacht hij het huis aan zijn dochter Dieuwertje Cornelis, een van zijn vijf kinderen.

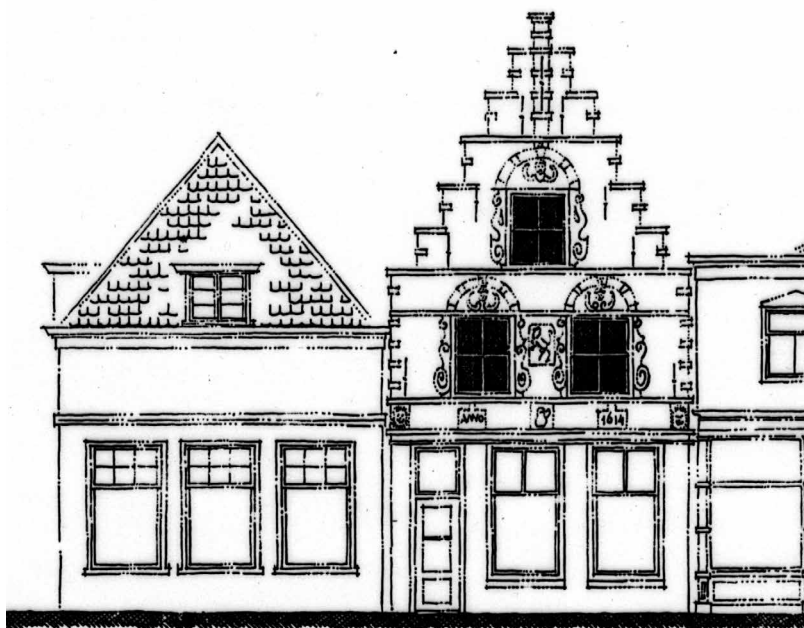
Tapperij in kleijnschol

De Wit verhuurde het huis, Int Kleinschol, hetzelfde jaar aan de wijntapper Jacob Noblet, die dat jaar een belastingaanslag kreeg over zes oxhoofden

¹ Suus Messchaert-Heering, *Van Koopmansstraat tot Nieuwmarktspijp: Geschiedenis van de 'Doorne Croone', 't Soute Eylandt' en andere huizen in de Oude Westerstraat te Enkhuizen*, Enkhuizen 2001, p. 11-12.

Afb. 4. Westerstraat 9 en Nieuwstraat 6 op de kadastrale hulpkaart 418, opgemaakt juni 1952. Kadaster Archief Viewer.

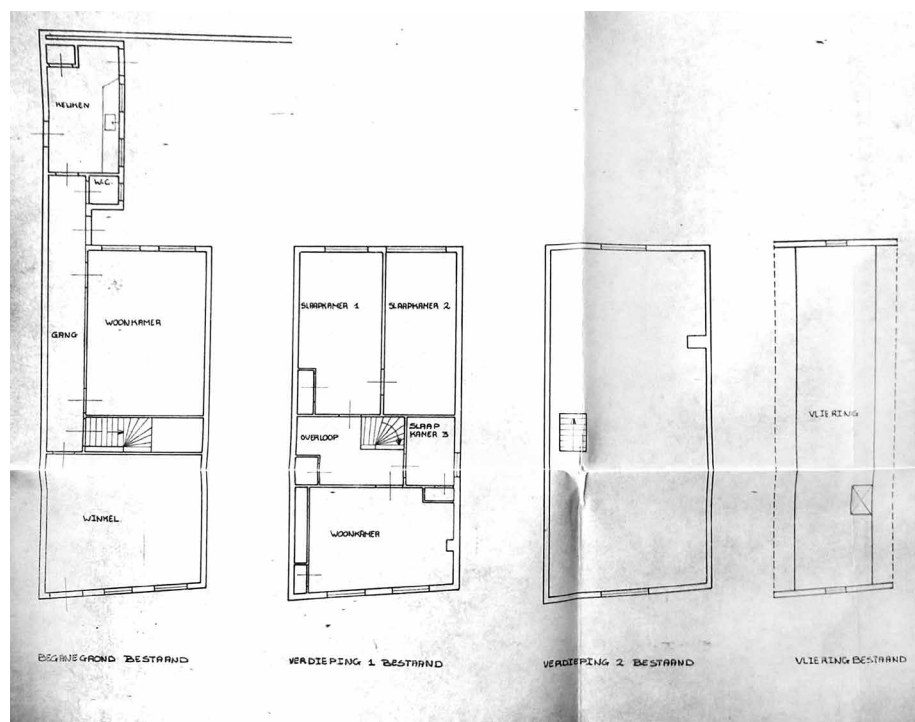

Afb. 5. Gevelopmeting van Westerstraat 9 uit 1944. Archief Vereniging Oud Enkhuzen.

Afb. 6. Westerstraat 9 in 1953. Archief Vereniging Oud Enkhuzen.

Afb. 7. De bestaande toestand van Westerstraat 9 in 1978. Westfries Archief, Hoorn.

wijn (een oxhoofd komt overeen met ongeveer 232 liter).² Voordien woonde hij in de Torenstraat. Het is denkbaar dat de klepkan op de middelste gevelsteen duidde op de tapperij van Noblet ofwel dat de tinnen kan een toespeling vormde op de tapperij. Dat zou betekenen dat deze gevelsteen in 1683 of kort daarop werd aangebracht. In totaal kregen in november van dat jaar 31 wijntappers een aanslag voor tussen de 9 en 1 oxhoofden wijn. In de lijst staan de tappers vermeld op omvang van hun wijnvoorraad. Jacob Noblet nam de zesde plaats in. Alleen de grotere tapperijen voerden een eigennaam voor hun kroeg: In de Tooren, in 't gulden Hoofd, Op 't Eijlant, Deventer, Goe Ree, in Kleijnschol, In de Doelen, Wagenschout, inde Stadsharburg, inde Vis, inde Veltkroegh, inde Valk, inde Groene Papegaaij in 't Schippershuijs, in 't Admiraals wapen.

Betalingsachterstand

Als gevolg van de Spaanse Successieoorlog (1701-1713) waarbij de Republiek als belanghebbende betrokken raakte, beleefde de economie van Enkhuizen in het begin van de achttiende eeuw een dieptepunt. Veel burgers konden de heffing op hun onroerend

goed, de verponding niet meer betalen. Op 18 februari 1708 beloofde de meester hoedenmaker Lucas Hartsuiker, de toenmalige eigenaar van het huis, van het nog verschuldigde bedrag van deze belasting binnen twee weken 100 gulden te betalen en aan het einde van het jaar nog eens 72 gulden.³ Hij was niet de enige met geldzorgen. In de laatste drie maanden van 1707 werden 68 panden geveild wegens betalingsachterstand. Op de veiling brachten die huizen vrijwel niets op. Ze gingen soms zelfs niet van de hand als de koper mocht volstaan met het betalen van het nog openstaande bedrag aan belasting.⁴ De hoedenmaker zal aan de voorzijde van het huis een winkel hebben gedreven.

Het uitgebreide huis

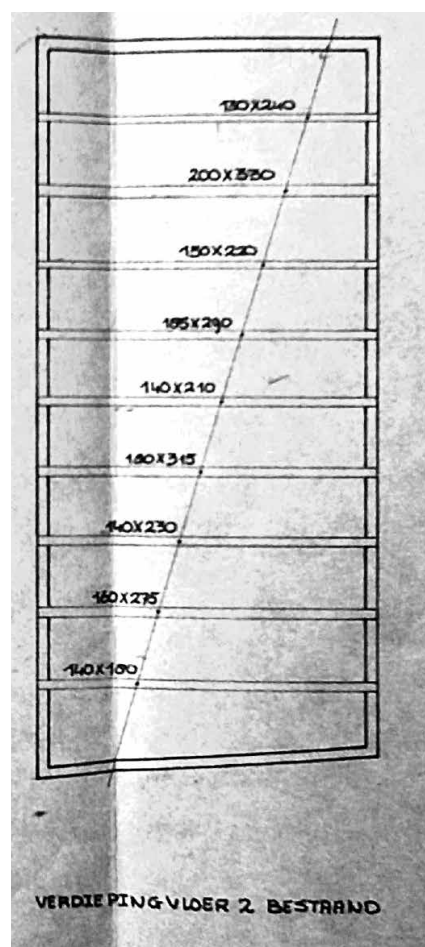
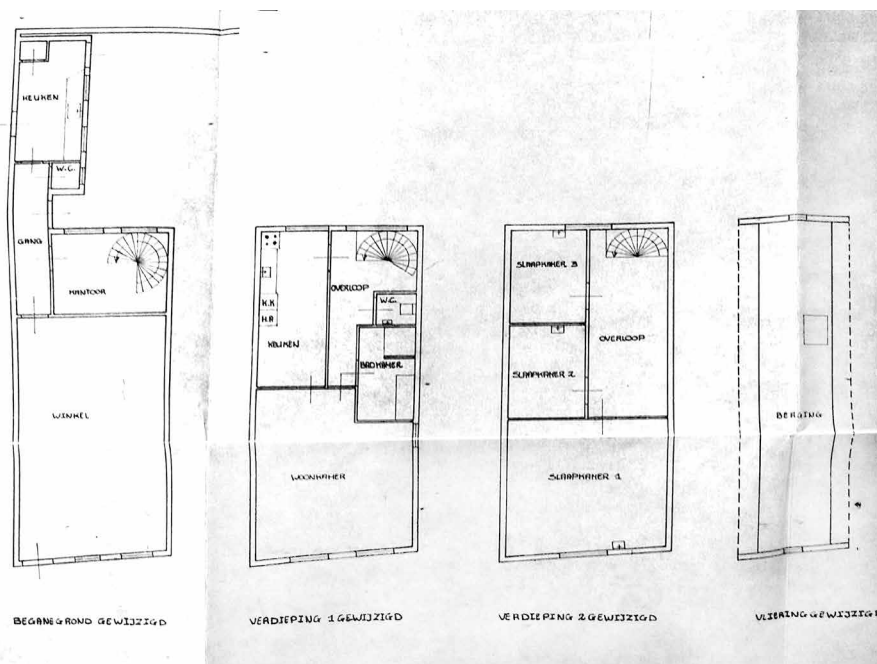
Op de minuutkaart uit 1832, het huis was toen eigendom van de koopman en boekhouder Dirk Sterken, staat achter het huis een dieper en omvangrijk kavel ingetekend (afb. 1). Naast de zijkamer, ter plekke van de huidige garage Nieuwstraat 8, bevond zich een onbebouwd erf. Achterop het perceel, aan de bin-

² Westfries Archief, Hoorn (WFA), toegangsnr. 0120, Oud archief stad Enkhuizen 1353-1815 (1872), 1353-1872, inventarisnr. 296, Memoriaal van burgemeesters en regeerders der stad Enkhuizen van 12 januari 1671-30 december 1684, 12 en 15 november 1683: 'Jacob Noblet in Kleijnschol, 6 oxh', scan 0120_296_0111.jpg.

³ Messchaert-Heering 2001, 11; WFA, toegangsnr. 0120, Oud archief stad Enkhuizen 1353-1815 (1872), 1353-1872, inventarisnr. 963, Veilboeken van percelen, ter zake van de achterstalige verponding gerechtelijk aangetast, 27 januari 1680 tot 17 september 1700, 31 augustus 1707 tot 31 maart 1709, 18 februari 1708.

⁴ R.J. de Vries, *Enkhuizen 1650-1850. Bloei en achteruitgang van een Zuiderzeestad*, Amsterdam 1987, p. 85-86.

Afb. 8. De toestand in 1978 na de vergroting van de groentewinkel. De plannen voor de zolder vonden geen doorgang. Westfries Archief, Hoorn.

Afb. 9. De balklaag boven de eerste verdieping met de doorsnede van de balken in millimeters, opgemeten in 1978. Westfries Archief, Hoorn.

Afb. 10. De voorgevel van Westerstraat 9. Foto auteur, 2008.

Afb. 11. De voorgevel. Foto auteur, 2008.

nenplaats, stond een achterhuis. Een smalle, lange aanbouw vormde een verbinding tussen het pand aan de Westerstraat, het pand aan de Nieuwstraat en het achterhuis (afb. 13). De binnenplaats werd aan de westzijde begrensd door het vroegere achterhuis van Westerstraat 11. Sterken bezat meer panden aan de Westerstraat en aan het Hoenderpad beschikte hij over een zomerhuis met een ‘inrichting tot vermaak’ (een ambtelijke aanduiding voor een siertuin).⁵ Die deed zijn weduwe in Margaretha Bakker in 1839, net als zijn woonhuis aan de Westerstraat, van de hand.

De inrichting van koopman Dirk Sterken

Na het overlijden van Sterken maakte een notaris op 30 april 1839 een inventaris van de inboedel op.⁶ Het huis had toen nog de omvang, zoals is weergegeven op de kadastrale minuut. De notaris begon zijn tocht door het huis in de ‘voorkamer uitzicht hebbende in de Westerstraat’, waar zes glasgordijnen hingen en waar zes stoelen, een rond tafeltje, een spiegel, een eiken bureau, een leestafel, een geverfde tafel en twee penanttafeltjes stonden. Verder trof hij hier vier vloermatten, drie wollen dekens en kinderspeelgoed. Het ging hier om een woonvertrek, waar Dirk mogelijk ook zaken deed gezien de aanwezigheid van een bureau.

In de gang noteerde hij de aanwezigheid van

⁵ Kadaster Archief Viewer (KAV), Enkhuizen, leggerartikel 799 (Dirk Sterken, koopman). Het zomerhuis met inrichting tot vermaak stond kadastraal belend als E852.

⁶ WFA, toegangsnr. 1685 Notarissen in West-Friesland tot 1843, 1552-1843, inventarisnr. 1603, Enkhuizen, akten 1839, 30 april 1839, scans 1685-1603_00092-1685_1603_00097.

een staand ‘horologie’, waaraan hij met 25 gulden een flinke waarde verbond. Via een gang drong hij dieper in het huis door en belandde hij in de binnenkamer met twee glasgordijnen en een vloerkleed ter waarde van 25 gulden. Het middelpunt vormde hier een tafel met een gladde rand, omgeven door acht stoelen met trijpen zittingen en twee penanttafeltjes. De aanwezigheid van een bedpeluw, vier kussens, vier dekens en twee stel bedgordijnen suggereert de aanwezigheid van ten minste twee bedsteden. Verder trof hij drie porseleinen kopjes, aan, een spiegel met vergulde lijst, een geverfd bedtafeltje, een lampetkom en -kan en een bruin houten kabinet met daarop drie kommen en met daarin 23 lakens, 26 kussenslopen, twaalf servetten en een tafellaken, nog eens drie sets van zes servetten en een tafellaken, vier tafellaken en elf servetten, vier handdoeken en zes grote en twee kleine peluwen. Daarop volgt een lange opsomming van kledingstukken met hemden, borstrokken, dassen, slaapmutsen (zes), kousen, herenkleding en nog wat losse glasgordijnen. In het vertrek hingen zes portretten, gewaardeerd op twee gulden in totaal. In deze binnenkamer, in oudere inventarissen doorgaans de binnenhaard genoemd, werd gegeten, geslapen en gekleed. Aangezien de binnenkamer twee glasgordijnen bevatte, moet het vertrek vensters hebben gehad.

De vaste kast moet zich, gezien de inhoud, in de buurt van de keuken hebben bevonden: zes stoven, een koperen kaakjespan/poffertjespan, twee koperen braadpannen, vier tinnen schotels en enkele kleinere, twee verlakte bladen, een spiegel en twee roosters.

Afb. 12. Het wapen van de Republiek en een schenkan.
Foto auteurs.

Afb. 13. De achtergevel. Foto auteurs, 2016.

Afb. 14. Detail achtergevel. Klezoren tussen de vensters op de verdieping. Foto auteur, 2016.

Voor de notaris in de keuken aankwam, betrad hij eerst 'de zijkamer uitzicht hebbende in de Nieuwstraat', het huidige Nieuwstraat 6 (afb. 24). Hier hingen achter de ramen twee glasgordijnen. In deze zijkamer stond meubilair van wat minder waarde dan in de binnenkamer. Het vloerkleed kreeg een waardering half zo hoog en de acht stoelen hadden een matten en geen trijpen zitting. De tafel had wel een gladde rand, een kenmerk dat de notaris, waar het zich voordeed, steeds expliciet vermeldde. Verder merkte de notaris een speeltafeltje op, nog een tafeltje, een spiegel, zes stoelkussens en een mahoniehouten chiffonnière (een hoge ladekast). De laden bevatten enkele boeken en schrijfbehoeften, twee tabakskistjes, een theestof, een theeketel en een verrekijker.

Vervolgens boog de notaris zich over twee vaste kasten, vermoedelijk in de zijkamer, waarvan hij ook weer de inhoud optekende: divers glaswerk, een olie- en azijnstel, een zwart servies, twee trommels, een broodmand, twee blaadjes, divers aardewerk, een paraplu (in de eerste kast); dertig witte borden, zes schalen en schotels, twee porseleinen schotels, een tinnen schotel en lepel, een chocoladeketel, een terrine, een sauskom, een saladebak, zeven kopjes en schoteltjes, zes kopjes en elf schoteltjes, drie trekpotjes, een verlakte koffiekkan, een broodmand, een blaadje, theetrommeltjes, een theestofje, vijf verlakte kandelaars, achttien kelken en een bokaal (in de tweede vaste kast).

Het opkamertje moet zich ergens achterin het complex hebben bevonden. De naam suggereert dat de kamer zich wat hoger bevond, mogelijk aan de achterzijde op de verdieping. Afgaande op de inhoud betrof een woon- en slaapkamer, waarin ook gewerkt kon worden. Het vertrek bevatte namelijk een lessenaar. Verder stonden er een kastje, een tafeltje, een spiegel, zes stoelen met matten zittingen, eenvoudige matten, een paar bedgordijnen, een bed, twee peluwen, een weerglas en thermometer, een vuurmand, twee stromatrasen, een paar strijkijzers en rooster, een ijzeren kist en een loketkastje.

In de keuken beperkte het meubilair zich tot een tafel en twee stoelen en verder bevatte het vertrek een omvangrijk assortiment aan ketels, pannen en potten. De keuken grensde vermoedelijk aan de binnenplaats, waar wat 'rommeling' en koekenpannen stonden, tegenover het huidige pand Westerstraat 9.

Het volgende vertrek betrof de 'boven voorkamer' waar de notaris optekende: twee stoelen, twee

taboeretten, een tafeltje, een kastje en spiegeltje, twee glasgordijnen, een bedbehangsel, een peluw, twee kussens, dekens, stoelkussens, een kabinetje, vier stoelen en een tafel, een pakmand, een ketel, een spiegeltje, zeven schilderijen, een boekenkast met gordijnen en boeken. Tenslotte bereikte de notaris de twee zolders. Op de ene stond nog een oude kachel en op de andere twaalf stoelen met matten zittingen.

Goud, zilver en sieradengroenten

Op 31 augustus 1839 kocht 'horlogiemaker', klokkensteller alsmede goud- en zilverbewerker Hendricus Anthonius Borman het huis.⁷ Uit de inventaris van 3 augustus 1864, opgemaakt na de dood van Borman, valt op te maken, dat hij naast uurwerken en zakhorloges ook zilveren hoofdijzers, gouden voor- en zijnaalden, zilveren horlogekettingen en eau-de-colognesflesjes met zilveren doppen verkocht.⁸ De weduwe van Borman, Maria Heuvelaar, die de zaak van haar man voortzette als kashoudster van goud en zilver, bleef tot 1902 in het pand wonen. De zijkamer aan de Nieuwstraat splitste zij in 1875 kadastraal van het pand van de Westerstraat af, maar ze behield beide (afb. 2). De bebouwing achter op het erf was toen al verdwenen. In 1893 liet ze beide panden weer verenigen en verrees achter het huis een aanbouw, die heden is voorzien van een aanstrijklaag (afb. 3).⁹

Groenten

Op 22 december 1902 kwam het pand in bezit van de broers Ariën Jan en Bernardus Koolhaas. Het opzetten van een groentewinkel werd haalbaar in Enkhuizen, nadat het aantal particuliere moestuinen en boomgaarden binnen de stadsveste aanzienlijk was afgenomen. Voordien voorzagen deze ruimschoots in de behoefte.¹⁰ Aanvankelijk verbouwde de fami-

7 WFA, toegangsnr. 1685 Notarissen in West-Friesland tot 1843, 1552-1843, inventarisnr. 1603, Enkhuizen, akten 1839, 31 augustus 1839, scan 1685_1603_00188.jpg.

8 WFA, toegangsnr. 1686-06, Notarissen Enkhuizen Kantoor 2, 1834-1910, toegangsnr. 53, 3 augustus 1864, scan 1686_06_53_00127.jp2-1686_06_53_00131.jp2.

9 KAV, Enkhuizen, leggerartikelen 799 (Dirk Sterken, koopman) F194, huis en erf, verkoop 31 augustus 1839; 1500 (Hendricus Anthonius Borman, horlogiemaker); 2662 (Maria Heuvelaar, wed. H.A. Borman, goud en zilver kashoudster) dj 1876 splitsing, gaat over in F1520 en F1521, dj 1879, redres, gaat over in F1660 en F1661, stichting, dj 1894, vereniging, gaat over in F2130, verkoop; hulpkaart 152, opgemaakt augustus 1875; hulpkaart 167, opgemaakt april 1878; hulpkaart 226, opgemaakt september 1893.

10 Vries 1987, p. 87-101.

Afb. 15. De geveltop aan de achterzijde. Foto auteur, 2008.

Afb. 16. Detail van de geveltop aan de achterzijde. Foto auteur, 2008.

Afb. 17. Begane grond naar achteren gezien. Het tweede gebint van voren (links) beschikt nog over muurstijl, korbeel en sleutelstuk, waarop een zware dekbalk ligt. Foto auteur, 2016.

lie Koolhaas de meeste groenten zelf. Ariën Jan, de groentehandelaar en hovenier Willem Koolhaas namen de zaak in 1952 over. Op het erf aan de Nieuwstraat lieten zij op nummer 8 de nog bestaande garage bouwen (afb. 4). In 1953 kreeg het pand, aan de Westerstraat, net als veel andere huizen in deze periode, een watercloset met septictank.¹¹ Vanaf 1963 dreef Ariën Jan Koolhaas de winkel. In mei 2000 vierde de familie het 200-jarig bestaan van hun groentewinkel. Tien jaar later sloot de groentewinkel zijn deuren.

Het pand Nieuwstraat 6 werd in 1975 opnieuw afgesplitst en verkocht aan de buurman op Westerstraat 7, de rijwiel- en bromfietsenhandelaar Nicolaas Dekker. Het vormt sindsdien onderdeel van Nieuwstraat 2.

Tot een ingrijpende verbouwing in 1978 besloeg de groentewinkel slechts het voorste gedeelte van het begane grond (afb. 7). In het achterste gedeelte van het huis bevond zich een woonkamer. Aan de westzijde van het huis leidde een gang van de winkel naar de keukenuitbouw, waarin in 1953 het toilet was aangevraagd. In het midden van het huis leidde een smalle steektrap met boven een kwart draai naar de verdieping. Daar bevond zich aan de straatzijde een tweede woonkamer en achter twee slaapkamers met elk een venster. Ter hoogte van de overloop bevond zich een slaapkamertje zonder venster. In 1978 vond er een vergroting van de winkel plaats en kwam er

een nieuwe spiltrap achterin het huis (afb. 8). in een kleine ruimte die als kantoor diende. Op de verdieping kwam op de plaats van een van de slaapkamers een keuken. De andere slaapkamer werd opgeofferd aan een overloop, een toilet en een badkamer. De woonkamer voor werd wat vergroot door het wegbreken van vaste kasten. Een plan om de zolder woonbaar te maken kwam niet tot uitvoering.¹²

Beschrijving

Westerstraat 9 is een diep huis met de topgevel aan de straat (afb. 5, 6, 10, 11). Het pand bestaat uit een hoge begane grond en een lagere verdieping met daarboven een zolder met vliering onder een zadeldak.

Voorgevel

Boven de houten puibalk boven de jongere onderpui met een deur met bovenlicht links en twee hoge vensters strekt zich een fries uit. De geleding van de verdieping daarboven telt twee vensters, elk voorzien van een ontlastingsboog. De trapegevel eindigt met een toppilaster.

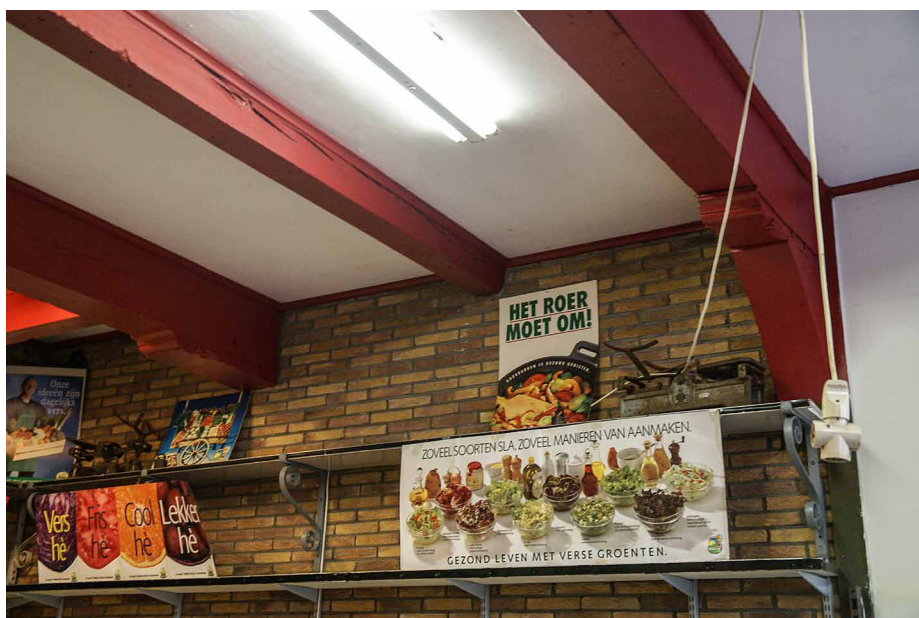
De gevel boven de onderpui verkeert nog grotendeels in de oorspronkelijke staat. Deze is opgetrokken uit zachtrode, bijna oranje baksteen in kruisverband. Op het uiteinde van de lagen met koppen zit voor de laatste kop steeds een klezoor (kwart

11 WFA, toegangsnr. 1325_BD Gemeente Enkhuizen, bouwvergunningen 1905-1979, inventarisnr. 4444, Enkhuizen, Westerstraat 9; Bouw WC, 5 januari 1953.

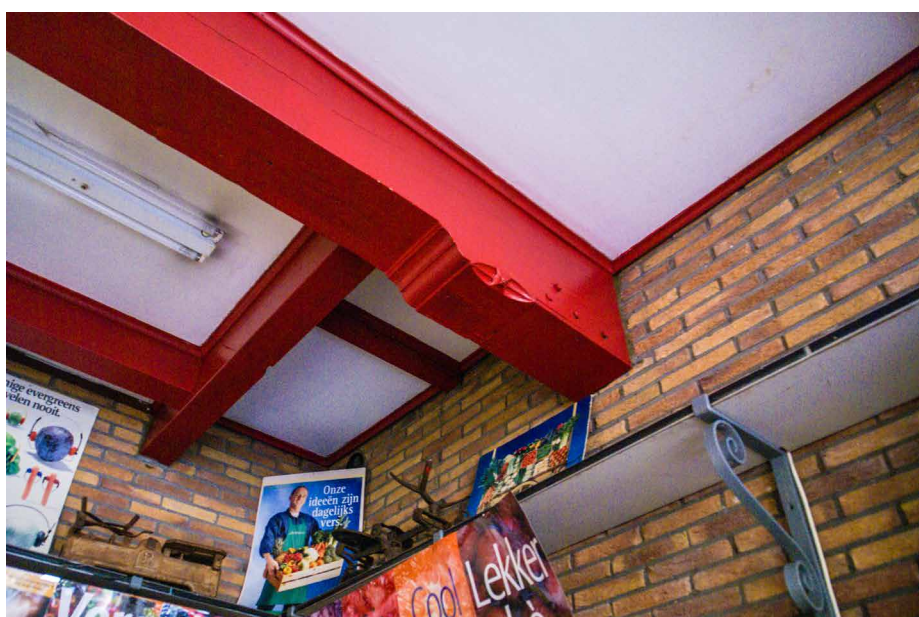
12 WFA, toegangsnr. 1325_BD Gemeente Enkhuizen, bouwvergunningen 1905-1979, inventarisnr. 4445, Enkhuizen, Westerstraat 9; Gedeeltelijk veranderen woning tot winkel, 21 november 1978.

Afb. 18. Het tweede gebint van voren met korbeel en sleutelstuk en daarachter een lichtere trekbalk. Foto auteur, 2008.

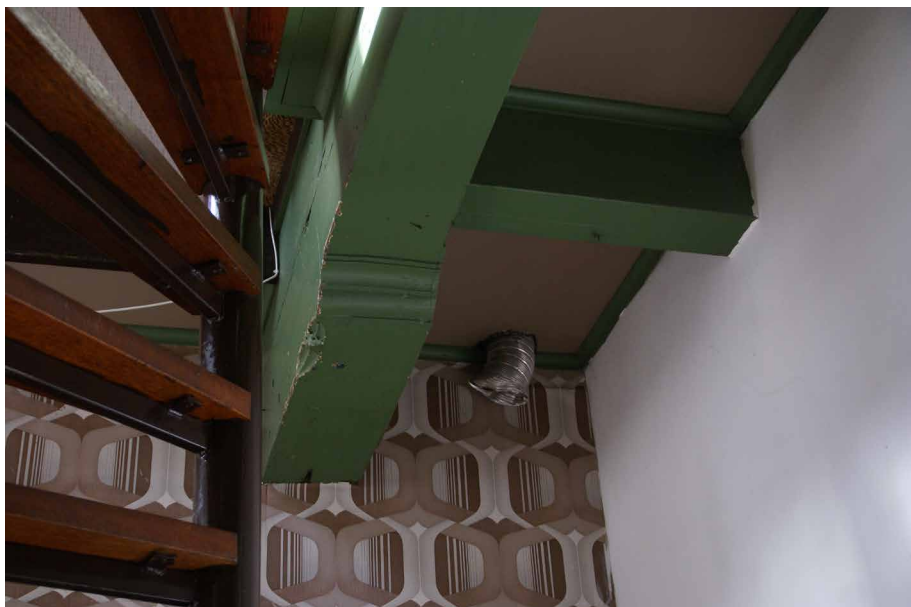

Afb. 19. Het tweede (rechts) en derde gebint met daartussen een trekbalk. Foto auteur, 2008.

Afb. 20. Rechts het derde gebint van voren, rechts in de vroegere winkel. Dwars daarop een ravelingsbalk van een verdwenen haard. Foto auteur, 2008.

Afb. 21. Gedeelte van het vierde gebint en een deel van de ravelingsbalk van de haard, rechts in het pand. Foto auteur, 2008.

baksteen), zoals bij het metselen van een rechtstand gebruikelijk was tot omstreeks 1700.

Aan de onderzijde van het fries loopt een zandstenen lijst, samengesteld uit meerdere blokken. Het is voorzien van een motief, vergelijkbaar met het snijwerk op houten puilijsten uit die tijd. Het bakstenen fries erboven bestaat uit metselwerk in sierverband in een patroon met horizontaal en verticaal geplaatste bakstenen. Het bevat vijf zandstenen reliëfs: aan de uiteinden een leeuwenkop, in het midden een gevelsteen met een klepkan met duimrust en links en rechts daarvan stenen met cartouches, gebaseerd op ijzerbeslag en rolwerk met 'anno' en '1614'. Een horizontale lijst van geprofileerde blokken zandsteen bekroont het fries. Deze kroonlijst loopt pal onder de vensters van de verdieping langs.

Boven de houten kozijnen loopt een houten balk over de volle breedte van de gevel. Deze ligt in het vlak van de gevel. In Enkhuizen beschikt ook de voorgevel van Sint Janstraat 9, eveneens uit het begin van de zeventiende eeuw, over een houten balk boven de vensters van de verdieping.¹³ Boven de houten balk van Westerstraat 9 rusten halfronde ontlastingsbogen. Precies daarboven loopt een horizontale zandstenen lijst, waarvan de uiteinden dienen als dekplaat van de onderste trede van de trapgevel. Deze trede beslaat nog de volle breedte van de gevel.

De geleiding van de verdieping vertoont, net als het fries, een rijke toepassing van zandsteen. Aan weerszijden van de gevel bevinden zich vier zand-

stenen hoekblokken en daarboven steeds een hoekblok op iedere trede van de geveltop. De huidige schuifvensters (oorspronkelijk kruiskoziijnen) zijn aan weerszijden over de volle hoogte versierd met een zandstenen ornament, waarvan de voluten de zwierige omtrek bepalen. Het reliëf is nogal plat en min of meer grafisch aangeduid. Tussen de vensters bevindt zich een gevelsteen met een klimmende leeuw met in zijn ene poot pijlen en in de andere een zwaard, de Generaliteitsleeuw of Statenleeuw van de Republiek (afb. 12). De halfronde ontlastingsbogen boven de houten puibalk bevatten elk vijf wigvormige sierblokjes van natuursteen. De onderste zijn tamelijk plat, die daarboven steken wat verder uit en de bovenste vertoont een kopje, links van een man, rechts van een vrouw. In het boogveld van de vensters zit een zandstenen, hartvormige cartouche met opnieuw links een man en rechts een vrouw.

Het kozijn van het zoldervenster rust, net als de vensters van de verdieping, op de natuurstenen lijst van de onderste trede van de trapgevel. Het wordt geflankeerd door een tamelijk plat zandstenen ornament met voluten. De ontlastingsboog vertoont sierblokjes en het boogveld bevat een hartvormige decoratie met een kinderkopje.

De geveltop telt aan weerszijden zeven treden. Over de vierde trede van onderen loopt weer een horizontale zandstenen lijst, die, net als die eronder, aan de uiteinden tevens dient als dekplaat van een trede. In het midden hoekt deze lijst over de topilaster. Twee treden hoger loopt een lijst onder de hoogste trede langs. De dekplaten van de overige

¹³ G. Vermeer & K. Koeman, *Bouwhistorisch rapport Sint Janstraat 9 en 11, Enkhuizen*, Enkhuizen 2013, 2018.

Afb. 22. De gang in de keukenaanbouw met de natuurstenen plavuizen. In de gang staan muurstijlen op kleine poertjes. Foto auteur, 2016.

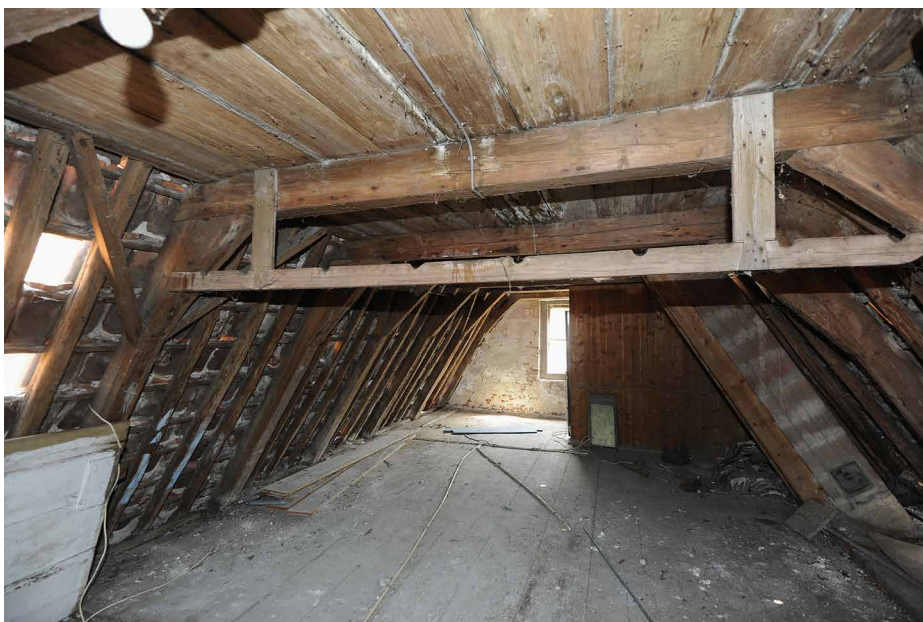

Afb. 23. De verdieping, gezien naar de achtergevel, van voor naar een trek balk met console, een compleet gebint en weer een trekbalk. Foto auteur, 2016.

Afb. 24. Het derde gebint van voren op de verdieping. gezien in de richting van de voorgevel. Foto auteur, 2016.

Afb. 25. De zolder met een houder van de stokken voor het drogen van de was, gezien in de richting van de achtergevel. Foto Klaas Koeman, 2016.

treden hebben een identiek profiel. De toppilaster steunt op een natuurstenen kraagsteentje met een leeuwenkop. Toppilasters dienden ter versteviging van het bovenste, boven het dak uitstekende gedeelte van de geveltop. Op dezelfde hoogte als de hoekblokjes van de treden en de dekplaat bevat de pilaster een sierblokjes.

In haar beschrijving uit 1955 maakt H.M. van den Berg nog gewag van een 'sierhaak voor uithangteken'.¹⁴ Heden ontbreekt deze stang, maar deze is nog wel te zien op een foto uit 1953 (afb. 6).¹⁵

Achtergevel

Op een aantal stukken na verkeert het muurwerk nog vrijwel in zijn originele staat (afb. 13). In de achtergevel bevat de begane grond twee hoge schuiframen met een negentiende-eeuwse roedeverdeling.¹⁶ Het metselwerk bestaat uit ongeveer dezelfde bakstenen als in voorgevel. De voor de zeventiende eeuw zo kenmerkende klezoren waarmee het kruisverband over ging in een rechtstand zijn hier en daar nog aanwezig, zoals langs een groot deel van de linker hoek en tussen de vensters van de verdieping (afb. 14). De overige klezoren verdwenen door latere reparaties. Rechts sluit de lage, in 1893 ge-

bouwde keukenaanbouw op de achtergevel aan, naar de smalle aansluiting zelf bestond al langer. Net als in de voorgevel loopt er direct boven de twee vensters op de verdieping een houten balk, die zich uitstrekt over de volle breedte van de gevel. Ongeveer vijf metsellagen daarboven begint de geveltop, die uitmondt in een tuit. Ter verkrijging van een strakke toplijn pasten de metselaars aan de schuine zijden driehoekige vlechtingen toe, waarvan de bakstenen loodrecht op de toplijn uitkomen, zodat de metsellagen niet eindigen met hele koppen en niet met afgeslagen bakstenen.

Links van het vierkante zoldervenster in de top zit nog een boogje van een klein rondboogvenster of rondvenster dat oorspronkelijk een veel kleiner venster flankeerde. Dat het venster later is vergroot, blijkt ook uit het ontbreken van een ontlastingsboog en van klezoren aan weerszijden. Het venster onderbreekt aan de onderzijde een horizontale lijst van iets naar buiten stekende bakstenen. Het oorspronkelijk kozijn zal op deze lijst hebben gerust.

Bovenin de top zit aan weerszijden van het luik op de vliering een gemetselde cirkel (afb. 16). De brede ontlastingsboog boven het huidige luik vormde onderdeel van een nog grotere cirkel. Gemetselde cirkels, al dan niet blind, komen vaker voor in geveltoppen in Enkhuizen, bijvoorbeeld ook in de voorgevel van de kosterij van de Westerkerk, Westerstraat 136, een pand uit 1600.¹⁷

14 Herma M. van den Berg, *De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst, deel VIII, De provincie Noordholland, tweede stuk: Westfriesland, Tessel en Wieringen*, 's-Gravenhage 1955, p. 86.

15 Digitaal Archief Oud Enkhuizen, foto gevel Westerstraat 9, genomen op 30 november 1953, archiefnummer 33931.

16 Waarnemingen achtergevel en interieur 12 maart 2008 en 20 juli 2016.

17 G. Vermeer, *Bouwhistorische beschrijving van de voormalige kosterij van de Westerkerk, Westerstraat 136*, Enkhuizen, Enkhuizen 2011.

Afb. 26. Op de voorgrond het juk nummer zes met als telmerk gegutste stippen. Foto auteur, 2008.

Afb. 27. Juk met telmerk 9 in gegutste stippen. De jukken hebben aan weerszijden windschoren, die van juk naar worm lopen. De pannen hangen aan de panlatten, die bevestigd zijn aan de sparren. De kieren tussen de pannen zijn dichtgesmeerd met mortel. Foto auteur, 2008.

Afb. 28. Juk met telmerk 3 in gegutste stippen. Foto Klaas Koeman, 2016.

Om inwateren te voorkomen is er aan de kant van Westerstraat 11 recentelijk een klamplaag tegen de zijgevel gemetseld.

Begane grond

Het huis heeft een inwendig houtskelet met op de begane grond en op de verdieping om en om een gebint en een trek balk (afb. 17-21). De trekbalken zijn iets lichter dan de dekbalken van de gebinten. Na de voorgevel komt een trek balk en daarna een gebint en zo verder. Zo tellen de begane grond en de verdieping van oorsprong vier gebinten en vijf trekbalken, waaronder een kreupele die aansluit op de raveling van de vroegere haard. Een dergelijke afwisseling komt voor tot aan het begin van de zeventiende eeuw. Die raveling bevindt zich tussen de twee achterste gebinten aan de westzijde van het huis.

Van het houtskelet gelijkvloers zijn veel onderdelen verdwenen, maar nog enkele gebinten vertonen een muurstijl en ook nog eenkorbeel en een sleutelstuk. Deze zijn karakteristiek voor het begin van de zeventiende eeuw. Ze vertonen een licht gebogen voorvlak. De opening tussen de muurstijl, het korbeel en het sleutelstuk is, zoals vaker voorkomt bij gebinten uit het begin van de zeventiende eeuw, erg klein. Opzij is in de sleutelstukken een roosje gesneden. De neus bestaat uit klassiek profiel met een kwart hol boven en een kwart bol onder (een ojief). Pen-en-gatverbindingen met houten toognagels houden de sleutelstukken, de dekbalken, de muurstijlen en de korbelen bijeen. Van het derde en vierde gebint resteert alleen de dekbalk en de sleutelstukken. Wellicht zaten er onder de trekbalken houten of stenen consoles, zoals de houten consoles op de verdieping suggereren, maar deze zijn dan verwijderd.

De resterende onderdelen op de begane grond zijn allemaal van eiken.

In de korte gang naar de keuken, die al voorkwam op de kadastrale minuut uit 1832 liggen tegels van zwarte natuursteen (afb. 22).

Verdieping

Na verwijdering van de interieurafwerking in 2018 kwamen vier gebinten en vijf lichtere trekbalken tevoorschijn. Korte, eiken consoles met een ojief ondersteunen de trekbalken (afb. 9, 23, 24). Van de consoles ontbreken alleen die aan de oostzijde van de eerste en de vijfde en van die aan de westzijde van de vierde trek balk.

De zwaardere balken maken deel uit van eiken gebinten, die oorspronkelijk allemaal bestonden uit muurstijlen, korbelen, sleutelstukken en een dekbalk. De voorzijde van de korbelen vertoont net als beneden een licht holle vorm. De sleutelstukken van de gebinten vertonen opzij, net als beneden, gesneden roosjes en aan de voorzijde een klassiek ojief. Vanaf de voorgevel gerekend heeft het tweede gebint nog een korbeel aan de oostzijde, het derde gebint nog aan de westzijde. Het vierde gebint is compleet.

De kap

Op de zolder staan negen vrijstaande jukken en een strijkjuk tegen de voor- en de achtergevel (afb. 25-29). De jukken zijn van grenen en bestaan uit twee rechte, schuine stijlen, een dekbalk en aan weerszijden een korbeel, dat aan de bovenzijde is bevestigd met pen-in-gatverbinding en aan de onderzijde met gesmede nagels. De dekbalk en de schuine stijlen zijn bevestigd met een pen-en-gatverbinding.

De onderdelen van de jukken dragen telmer-

TELMERKEN KAP

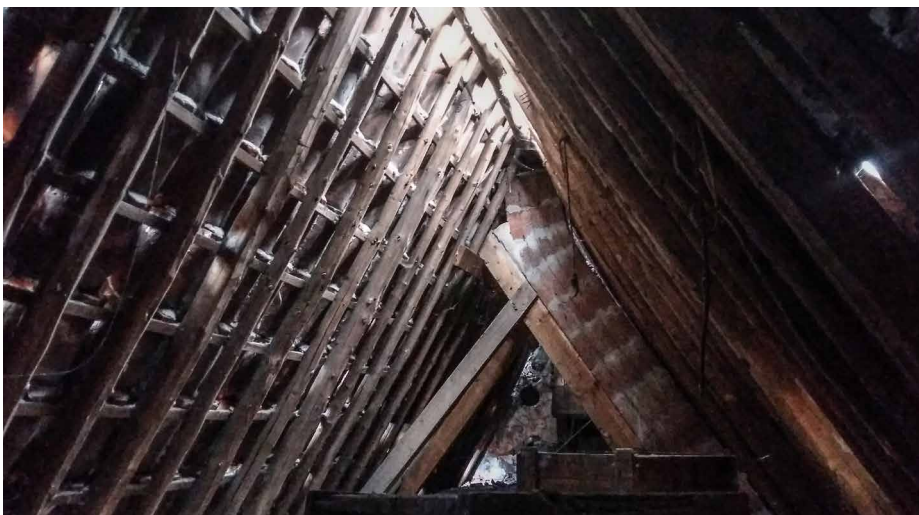
Strijkjuk voorzijde:	geen telmerk waar te nemen	
juk 1	II	oo
juk 2	III	ooo
juk 3	IIII	oooo
juk 4	IIIII	ooooo
juk 5	IV	oooooo
juk 6	IU	ooooooo
juk 7	schoorsteen	geen telmerk
juk 8	IIU	oooooooo
juk 9	kamerje	ooooooooo
strijkjuk achtergevel	kamertje	X

Afb. 29. Het achterste strijk-
juk met telmerk X.
Foto auteur, 2008.

Afb. 30. De delen van de
vloer van de vliering hebben
aan weerszijden een groef
met daarin een veer. Foto
auteur, 2016.

Afb. 31. De vliering naar de
achtergevel met rechts de
schoorsteen. Foto auteur,
2016.

Afb. 32. Nieuwstraat 6 (midden). Foto auteur..

ken (zie tabel). Aan de westzijde zijn dit gesneden strepen, aan de linkerkant gegutste putjes. Van voor naar achteren zijn de telmerken weergegeven in het bijgevoegde overzicht. Juk 7 is incompleet door de aanwezigheid van een schoorsteen aan de westzijde. Aan de westzijde aan de achterzijde onttrekt een ruw getimmerde dienstbodekamer de telmerken aan het zicht (afb. 16, 17).

Tussen twee spanten liggen steeds drie sparren (dunne stammetjes), die slechts enkele keren plaats maakten voor een spoor met rechthoekige doorsnede. Ter ondersteuning van de sparren dienen de wormen, die aan weerszijden over de jukken lopen. Tussen de wormen liggen, over de jukken, eveneens in de lengterichting van de kap, de houten delen van de vliering. Deze hebben aan weerszijden een groef, waarin een veer is ingelaten, die voor de hechting tussen de delen zorgt (afb. 30). Windschoren voorkomen schranken van de constructie in de lengterichting (afb. 27). Over de sporen liggen de panlatten, waaraan de Hollandse pannen hangen, die door het ontbreken van dakbeschot van binnen zichtbaar zijn. De kieren tussen de pannen zijn opgevuld met mortel. Rechtsachter op de zolder bevindt zich nog een ruw getimmerd kamertje, mogelijk voor een dienstmeisje (afb. 25, 26).

De zijkamer aan de Nieuwstraat

De vroegere zijkamer met twee vensters aan de Nieuwstraat staat er nog (afb. 32). Deze vormt tegen-

woordig een onderdeel van het pand op de hoek van de Westerstraat, Nieuwstraat 2.¹⁸ Het erf ten zuiden daarvan zoals weergegeven op de kadastrale minuut, nu een schuur, hoort nog steeds bij Westerstraat 9. Het vermoedelijk laat achttiende-eeuwse zijkamertje heeft aan de straat geen deur, maar was altijd alleen van binnenuit bereikbaar. Dergelijke zijkamers kwamen in Enkhuizen vaker voor.

Conclusie

De voorgevel verkeert op de onderpui na nog grotendeels in de oorspronkelijke toestand van 1614. Voor Enkhuizen vertoont de voorgevel een tamelijk rijke versiering met natuurstenen gevelornamenten. Een bijzonder kenmerk betreffen de horizontale, houten balken die in de voor- en achtergevel bovenlangs de vensters van de verdieping lopen. Deze komen in Enkhuizen vaker voor.

Achter kreeg de begane grond later ruimere vensters en er kwam ook een groter venster in de geveltop. Van de flankerede nissen of openingen bleef alleen een boogje bewaard. Aan weerszijden van het licht op de vliering zitten nog sporen van gemetselde cirkels, die in die tijd in Enkhuizen vaker toepassing vonden.

Het pand verrees in een tijd dat eikenhout in een snel tempo plaatsmaakte voor grenen. In dit pand werden de twee onderste bouwlagen opgetrokken met eiken onderdelen, de constructieve delen van de kap zijn van grenen.

De sleutelstukken van de eiken gebinten beneden en boven hebben opzij nog een gesneden roosje, zoals in laatgotische voorbeelden. De profielen aan de voorzijde hebben een klassiek ojief. Als gebruikelijk tot in het begin van de zeventiende eeuw worden zware gebinten afgewisseld met lichtere trekbalken.

De kap bestaat geheel uit grenen. Eiken krommers, die in sommige vroege kappen van overwegend grenen nog werden toegepast, zoals in de kosterijen van de Westerkerk (Westerstraat 136) uit 1600, bleven hier achterwege.

Van het pand bleef nog een achttiende-eeuwse uitbreiding bewaard in de vorm van een zijkamer, het huidige Nieuwstraat 6. Van dergelijke zijkamers bestaan in Enkhuizen meer voorbeelden. Tegenwoordig vormt dit bouwdeel onderdeel van het hoekpand Nieuwstraat 2.

¹⁸ G. Vermeer & K. Koeman, *Bouwhistorische beschrijving Nieuwstraat 2, 4 en 6*, Enkhuizen, Enkhuizen 2018.

